

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ
Обліково-фінансовий факультет
Кафедра економічної теорії і суспільних наук

ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ БІОЛОГІЇ

плани практичних занять, ключові поняття, питання для контролю і самоконтролю, творчі завдання, вправи, тести для здобувачів другого (магістр) рівня вищої освіти за спеціальністю ОПП «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва» 204 «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва»
денної форми здобуття вищої освіти

Миколаїв
2023

Друкується за рішенням науково-методичної комісії обліково-фінансового факультету Миколаївського національного аграрного університету протокол № 9 від «14» квітня 2023 р.

Укладачі:

- Борко Т. М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри економічної теорії і суспільних наук Миколаївського національного аграрного університету
- Мірошкіна Н. В. – кандидат філософських наук, доцент кафедри економічної теорії і суспільних наук Миколаївського національного аграрного університету

Рецензенти:

- Вишневська О. М. – доктор економічних наук, професор, декан обліково-фінансового факультету Миколаївського національного аграрного університету
- Потриваєва Н. В. – доктор економічних наук, професор кафедри обліку і оподаткування Миколаївського національного аграрного університету

Філософські проблеми біології : плани практичних занять, ключові поняття, питання для контролю і самоконтролю, творчі завдання, вправи, тести для здобувачів другого (магістр) рівня вищої освіти за спеціальністю ОПП «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва» 204 «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва» денної форми здобуття вищої освіти / уклад. Т. М. Борко, Н. В. Мірошкіна. Миколаїв : МНАУ, 2023. 23 с.

УДК 165.745

ЗМІСТ

Вступ	4
Структурно-модульна схема вивчення дисципліни	6
Змістовий модуль 1. Життя як об'єкт наукового та філософського аналізу	7
План ПЗ 1. Тема 1. Біофілософія	7
План ПЗ 2. Тема 2. Феномен життя: сутність, властивості та структурні рівні організації	8
План ПЗ 3. Тема 3. Походження життя: наукові та філософські уявлення	10
План ПЗ 4. Тема 4. Смерть та безсмертя	12
Змістовий модуль 2. Біосфера і суспільство	13
План ПЗ 5. Тема 5. Біологічні основи буття	13
План ПЗ 6. Тема 6. Біоетика	15
План ПЗ 7. Тема 7. Екофілософія в постіндустріальному світі	16
План ПЗ 8. Тема 8. Світові релігії	18
Розподіл балів та шкала оцінювання	20
Список рекомендованих джерел	21

ВСТУП

Дисципліна «Філософські проблеми біології» належить до спеціальних дисциплін загальноосвітнього та соціально-гуманітарного циклу. Вона є частиною предмета філософії, оскільки охоплює світоглядні, ціннісні, методологічні, онтологічні, антропологічні, гносеологічні, цивілізаційні, соціологічні, прогностичні та інші аспекти ставлення людини до світу. Ця дисципліна має на меті формування сучасної культури планетарного мислення, системи необхідних у процесі соціалізації знань про динаміку теперішніх глобалізаційних процесів і тенденцій, про логіку майбутнього розвитку людської цивілізації.

Мета дисципліни – дати майбутнім фахівцям-біологам знання щодо філософської рефлексії сучасного стану біології як науки про живе в єдності теоретико-пізнавального, практично-прикладного та світоглядно-аксіологічного аспектів.

Об'єкт дисципліни: феномен життя у призмі філософської і науково-природничої рефлексії.

Предмет дисципліни «Філософські проблеми біології» є світоглядні засади феномену життя у всій різноманітності уявлень про його сутність, походження, організованість та цілісність і принципи збереження в умовах зростаючого антропо- і техногенного тиску з боку сучасної глобальної цивілізації.

Завдання вивчення дисципліни:

- 1) показати місце біології в системі сучасного наукового знання;
- 2) з'ясувати сутність феномену життя, специфіку філософсько-етичного та теоретико-біологічного підходів до його аналізу та осмислення біологічних основ буття
- 3) вивчити принципи еволюції та коеволюції, детермінізму та індетермінізму, системності, цілісності та організованості в біологічному знанні та їх ролі у пізнанні й підтриманні існування живих систем.
- 4) опанувати взаємозв'язок відносин в системі «людина – природа» в умовах впливу на них новітніх агробіотехнологій
- 5) сформувані поняття біополітики та біобезпеки, вивчити екологічні основи господарської діяльності та необхідність природоохоронних стратегій у розвитку сільського господарства.

В результаті вивчення дисципліни «Філософські проблеми біології» здобувачі вищої освіти повинні *знати*:

- коло актуальних проблем біології, що виникли й отримали філософсько-світоглядну рефлексію на сучасному етапі її розвитку;
- принципи філософсько-етичного та науково-біологічного аналізу феномену життя, еволюції та коеволюції, детермінізму та індетермінізму у біологічному знанні;

– міждисциплінарні зв'язки та пріоритети у дослідженні та гармонізації відносин в системі «людина – природа» в умовах глобальної екологічної кризи;

– головні політико-правові, морально-етичні, філософсько-світоглядні засади практик біотехнології, генної інженерії, клонування, трансплантології, евтаназії;

– сутність та роль біополітики та біобезпеки у реалізації державної стратегії прискорення розвитку агропромислового виробництва в Україні у XXI ст.

Після вивчення дисципліни «Філософські проблеми біології» здобувачі вищої освіти повинні *вміти*:

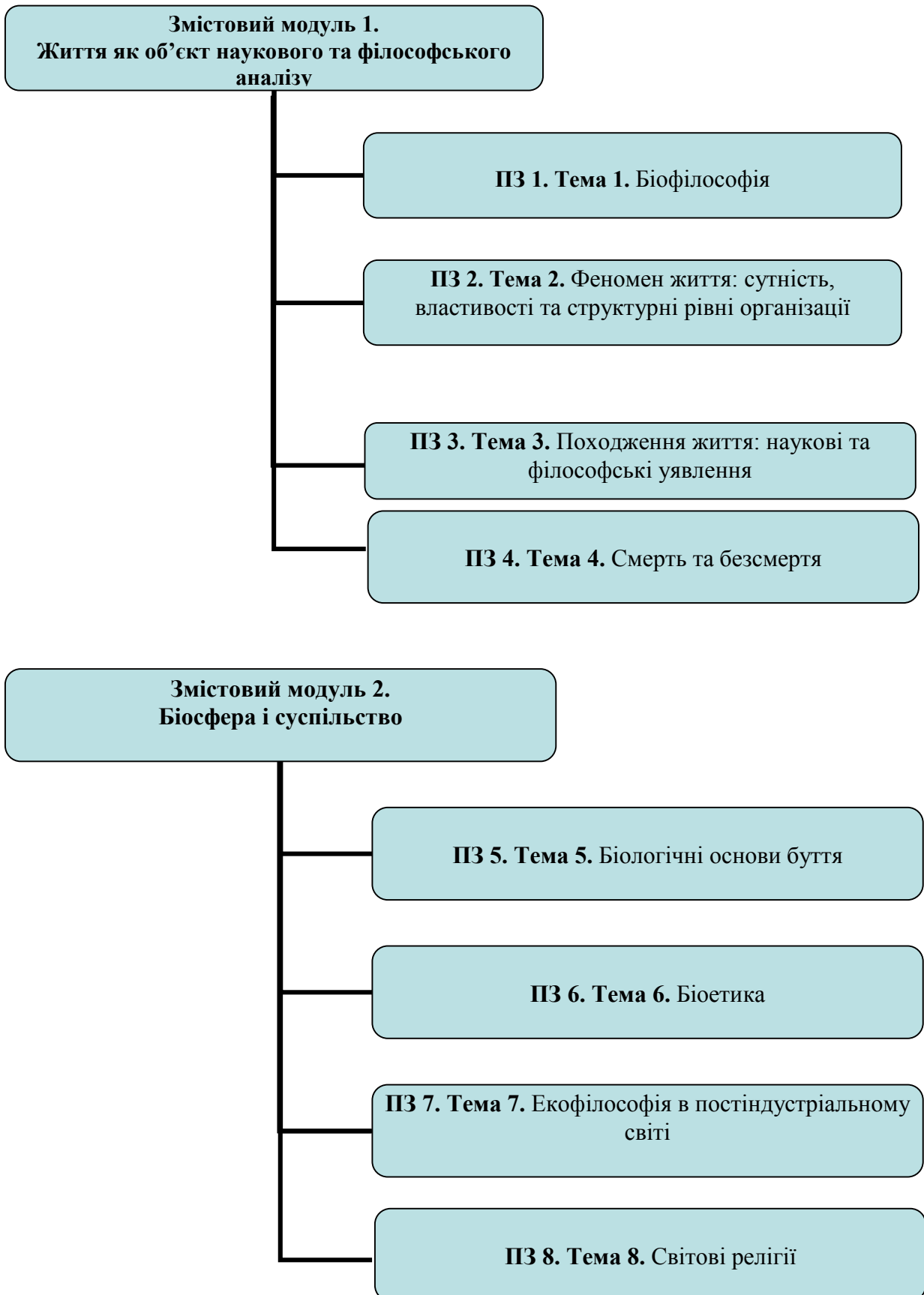
– працювати з літературою з філософських проблем біології (науковими монографіями і статтями, довідковою літературою і словниками, Інтернет-джерелами) ;

– логічно мислити, послідовно та аргументовано, із застосуванням відповідного категоріально-поняттєвого апарату формулювати думку щодо запровадження у практику сільськогосподарської та медико-біологічної діяльності новітніх наукових досягнень;

– обґрунтовувати екологічні основи господарювання та екологічні імперативи сучасної цивілізації й культури на основі концепції сталого розвитку;

– застосовувати філософську методологію до визначення моральної відповідальності перед суспільством вченого-біолога за результати досліджень і фахівця-аграрія за наслідки природокористування.

СТРУКТУРНО-МОДУЛЬНА СХЕМА ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.

ЖИТТЯ ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВОГО ТА ФІЛОСОФСЬКОГО АНАЛІЗУ

План ПЗ № 1. Тема 1. Біофілософія (2 год.)

1. Філософія біології про місце біології в науці та в культурі.
2. Біологічна реальність як предмет біофілософії.
3. Предмет дисципліни «Філософські проблеми біології».
4. Функції біофілософії та її зв'язок із іншими науками.

Ключові слова: життя, біосфера, біологія, біофілософія, глобальна проблема.

Питання для контролю та самоконтролю

1. Що досліджує філософія біології?
2. Яке місце біології в науці та в культурі?
3. Дати визначення поняття «біологічна реальність».
4. Які особливості предмета біофілософії.
5. Чому для фахівця-біолога важливо знати «Філософські проблеми біології»?
6. Які функції біофілософії?
7. З якими науками є зв'язок біофілософії?

Творчі завдання

Матеріал для обговорення та дискусії

1. Лауреат Нобелівської премії, родоначальник «зеленої революції» Н. Борлауг зазначав, що поети і художники ідеалізували сільське господарство як гармонію між людською діяльністю і природою. Насправді ж – це жорстока боротьба між силами, що підтримують біологічну різноманітність, і силами людського інтелекту, який спрямовує їх на виробництво продуктів харчування і заради цього виснажує репродуктивні можливості живих організмів, що шкодить біологічному розмаїттю. На Вашу думку, людина зменшує багатоманітність природи, займаючись сільським господарством? Чи шкодить тварина багатоманітності природи, споживаючи спонтанно її плоди та ресурси?

2. Чи мав рацію відомий дослідник С. Ерлик, коли писав: «Ігнорування біофілософського підходу при вивченні людського життя призводить до втрати внутрішньої гуманістичної пружини, без якої всі інші прояви людини (її відношення до природи, фізичне і розумове здоров'я, духовний і душевний світ) утрачають свій змістоутворюючий центр»? Поясніть і обґрунтуйте свою відповідь.

Поясніть і обґрунтуйте свою відповідь.

Тестові завдання

1. Наголошуючи на генетичній єдності всієї живої речовини в природі, вказуючи на безумовну цінність життя як такого, як складової і вершини світобудови, біофілософія виконує ... функцію.
  - a) світоглядну;
  - b) прогностичну;
  - c) онтологічну;
  - d) всі варіанти правильні.
2. В розвитку природничо-наукових уявлень про життя можна виділити ... етапи.
  - a) п'ять;
  - b) чотири;
  - c) три;
  - d) всі варіанти неправильні.
3. ... біології як науки виступає дослідження живого на різних структурних рівнях його організації та розвитку.
  - a) предметом;
  - b) об'єктом;
  - c) гіпотезою;
  - d) всі варіанти неправильні.
4. ... – це ступінь на надорганізменному рівні організації життя, до уваги якого береться стійке співтовариство різних популяцій, існування яких тісно пов'язане між собою і залежить від неживої природи, кліматичних умов тощо.
  - a) популяційно-видовий;
  - b) екосистемний;
  - c) біосферний;
  - d) всі варіанти неправильні.
5. Природничо-наукові дані про особливості життя включають ... складові.
  - a) п'ять;
  - b) чотири;
  - c) три;
  - d) всі варіанти правильні.

План ПЗ № 2. Тема 2. Феномен життя: сутність, властивості та структурні рівні організації (2 год.)

1. Поняття «життя» в сучасній науці і філософії.
2. Сучасні концепції походження життя на Землі.
3. Співвідношення філософської і природничо-наукової інтерпретації життя.
  - 3.1. Основні етапи розвитку уявлень про сутність живого і проблема походження життя.

- 3.2. Філософський аналіз основ дослідження походження і сутності життя.
4. Принцип розвитку в біології.
  - 4.1. Основні етапи становлення ідеї розвитку в біології.
  - 4.2. Проблема біологічного прогресу.
  - 4.3. Роль теорії біологічної еволюції у формуванні принципів глобального еволюціонізму.

Ключові слова: життя, буття, еволюція, креаціонізм, антропонега, пантеїзм, генна інженерія, біотехнологія, трансплантологія, клонування.

Питання для контролю та самоконтролю

1. Що таке креаціонізм?
2. Які форми панпсихізму ви знаєте і коли вони найбільш широко були представлені у філософській думці?

Творчі завдання

Матеріал для обговорення та дискусії

24 травня 2010 року на прес-конференції американський біолог Грег Вентер, який перший в світі розшифрував геном людини, оголосив громадськості, що під його керівництвом створено штучне життя. Для експерименту були відібрані одноклітинні з роду мікоплазм. Як відомо, мікоплазми – це найпростіші мікроорганізми, що займають проміжне положення між бактеріями і вірусами. Для початку вчені вивчили геноми двох різних клітин близькоспоріднених організмів, хоча й таких, що мають відмінності. Потім вдалося синтезувати молекулу ДНК однієї з них. На наступному етапі геном другої клітини замінили геномом синтезованої ДНК.

Чи можна це вважати це створенням штучного життя, адже сформовану хімічним шляхом ДНК вчені розмістили в природну (а не штучну) структуру клітини?

Тестові завдання

1. На організмовому рівні організації виділяють ... життя деякі групи тканин об'єднуються, утворюючи цілісну структуру із специфічними функціями.
  - a) органний рівень;
  - b) тканинний рівень;
  - c) клітинний рівень живого;
  - d) немає правильної відповіді.
2. ... функція біофілософії пов'язана з вирішенням питання про те, яким буде життя у майбутньому, з розробкою біотехнологічних засад прийдешньої цивілізації.
  - a) онтологічна;
  - b) прогностична;
  - c) гносеологічна;

- d) всі варіанти правильні.
3. ... – обмін речовин.
- a) взаємообмін життя;
  - b) взаємозв'язок життя;
  - c) властивість життя;
  - d) немає правильної відповіді.
4. ... розкриває світоглядно-методологічні, гносеологічні, онтологічні та аксіологічні проблеми буття світу скрізь призму дослідження феномену життя.
- a) біофілософія;
  - b) філософія;
  - c) біологія;
  - d) всі варіанти правильні.
5. ... функція біофілософії пов'язана з аналізом структури біофілософського знання, способів і механізмів їх отримання, оновлення і накопичення, виявом специфіки пізнання живої речовини і самого життя.
- a) проектно-методологічна;
  - b) гносеологічна;
  - c) прогностична;
  - d) немає правильної відповіді.

План ПЗ № 3. Тема 3. Походження життя: наукові та філософські уявлення (2 год.)

1. Креаціонізм і гіпотеза самозародження.
2. Гіпотези етернізму.
3. Теорія біохімічної еволюції.
4. Зміст та етапи еволюційного процесу.

Ключові слова: біологічна еволюція, біохімічна еволюція, походження видів шляхом природного відбору, мутація, Чарльз Дарвін.

Питання для контролю та самоконтролю

1. Які принципи вивчення походження життя висуває сучасна наука?
2. Назвіть найбільш популярні концепції, що пояснюють походження життя на Землі.
3. Охарактеризуйте зміст і значення для зародження та еволюції життя чинників космічних, фізичних, -хімічних.
4. Що таке антропогенез і які його етапи ви знаєте?
5. Ким сформульований принцип «благоговіння перед життям» і що він означає для практики природокористування?

Творчі завдання

Матеріал для обговорення та дискусії

Останнім часом багато вчених здійснили теоретичні розрахунки, які оцінюють вірогідність самозародження життя. Американський біохімік Г. Кастлер дійшов висновку, що природа впродовж часу хімічної еволюції (2 млрд. років) мала можливість здійснити 1046 спроб самозборки першої бактерії із мономолекулярних блоків. З іншого боку, структура такої живої клітини бактерії являє собою лише одну реалізовану можливість із 10301 потенційних конфігурацій, котрі можна було б отримати із наявних в ній молекулярних блоків. Це означає, що природа мала в своєму розпорядженні кількість спроб в 10225 разів менше, ніж це було необхідно.

Така надзвичайно мала ймовірність виникнення життя ставить під сумнів гіпотезу про його самозародження. Цей сумнів посилюється зважаючи на останні палеонтологічні відкриття. Встановлено, що тривалість хімічної еволюції, тобто передбіологічної еволюції, складає лише декілька сотень мільйонів років, а не 1,5-2 млрд. як вважалося раніше. Це означає, що час, коли мало самозародитися життя, виявляється надзвичайно обмеженим, а значить – ймовірність цієї події зменшується.

Як ви ставитесь до цих даних і яку гіпотезу походження життя ви особисто підтримуєте? Відповідь обґрунтуйте.

Тестові завдання

1. ... – це теорія виникнення життя на землі.
  - a) панспермія;
  - b) мимовільне зародження;
  - c) креаціонізм;
  - d) всі варіанти правильні.
2. В основі сучасних наукових уявлень про походження життя лежить гіпотеза біохімічної еволюції ...
  - a) І. Канта та М. Шелера;
  - b) Опаріна та Холдейна;
  - c) Т. Гоббса та Р. Декарта;
  - d) всі варіанти неправильні.
3. ... природне явище зміни популяцій, видів, вищих таксонів, біоценозів, флор і фаун, генів і ознак у часі в ході історії Землі.
  - a) еволюція;
  - b) система;
  - c) зародження;
  - d) всі варіанти неправильні.
4. Філософські уявлення Ж. Ламарка базувалися на широко розповсюдженій у той час філософії ...
  - a) екзистенціалізму;
  - b) деїзму;
  - c) структура;

- d) всі варіанти неправильні.
5. Розвиток еволюційних поглядів почав розвиватися ...
- a) другій половині XVI ст.;
  - b) другій половині XVII ст.;
  - c) другій половині XVIII ст.;
  - d) всі варіанти правильні.

План ПЗ № 4 Тема 4. Смерть та безсмертя (2 год.)

1. Феномен смерті в контексті біологічного та філософського аналізу.
2. Релігійний погляд на смерть.
3. Феномен безсмертя.
4. Світоглядно-етичні наслідки новітніх біомедичних уявлень про життя, смерть і безсмертя.

Ключові слова: смерть, безсмертя, безсмертя тіла і душі, ембріологія, реаніматологія, трансплантологія, евтаназія.

Питання для контролю та самоконтролю

1. Чи породжується смерть природною закономірністю живого організму і якщо так то якою?
2. Яке соціальне і особистісно-інтимне значення має переживання смерті?
3. Чому безсмертя виступає чинником людського життя?
4. Які моменти біологічного безсмертя людини вам відомі?
5. В чому полягає особливість релігійного погляду на безсмертя людини?
6. Які новітні здобутки біомедичної науки справляють світоглядно-етичний вплив на сприйняття людиною життя, смерті та безсмертя?

Творчі завдання

Підготувати повідомлення та презентацію до нього. Обсяг повідомлення – 2-3 сторінок друкованого тексту формату А4.

Теми для повідомлень:

1. Життя та смерть: природознавчі, філософські та релігійні погляди.
2. Моральні принципи діяльності вченого-біолога.
3. Міжнародні та вітчизняні нормативно-правові засади біоетики.
4. Клонування: науковий, релігійний, філософсько-етичний аспекти.

Тестові завдання

1. Вкажіть рівні буття: ...
  - a) буття Всесвіту;
  - b) буття людини;

- c) буття світу з людиною в ньому;
  - d) всі варіанти правильні.
2. Проблема смерті належить до основних тем ... дискурсу.
- a) метафізичного;
  - b) філософсько-біологічного;
  - c) філософсько-розгалуженого;
  - d) всі варіанти неправильні.
3. ... – це така форма існування матерії, її атрибут, що характеризується співіснуванням об'єктів, їхньою взаємодією, протяжністю, структурованістю й іншими ознаками.
- a) простір;
  - b) рух;
  - c) час;
  - d) всі варіанти неправильні.
4. Термін «онтологія» запровадив у XVII ст. німецький філософ ...
- a) Р. Декарт;
  - b) Р. Гокленіус;
  - c) М. Гартман;
  - d) всі варіанти неправильні.
5. ... – це внутрішньо пов'язана з простором і рухом об'єктивна форма існування матерії, яка характеризується послідовністю, тривалістю, ритмами й темпами, відокремленістю різних стадій розвитку матеріальних процесів.
- a) рух;
  - b) простір;
  - c) час;
  - d) всі варіанти правильні.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. БІОСФЕРА І СУСПІЛЬСТВО

План ПЗ № 5. Тема 5. Біологічні основи буття (2 год.)

1. Поняття біологічних основ буття та їх загальна характеристика.
2. Біотехнології та генна інженерія як фактори впливу на живі системи природи.
3. Моральна відповідальність вченого – чинник збереження біологічних основ буття.

Ключові слова: буття, біологічна основа буття, біотехнологія, агротехнологія, генетично модифіковані організми, моральний імператив Альберта Швейцера.

Творчі завдання

Матеріал для обговорення та дискусії

1. Будь-яке втручання в геном людини, навіть для попередження генетичного захворювання або відповідної корекції, можна розглядати як втручання в біологічні основи її буття. В той же час без застосування методів генної інженерії народжується чимало фізично і психічно неповноцінних дітей з слабким здоров'ям, які вимушені передчасно йти з життя. У зв'язку з цим генетичне виправлення спадкових дефектів, генна терапія – це фактор ризику чи фактор збереження біологічних основ людського буття?

2. Український дослідник Л. Сидоренко розглядає біотехнологію в контексті виробництва, як технологію певного (поряд із промисловим) виробництва. (Див.: реком. літ. літературу). Інша вітчизняна дослідниця вважає, що біотехнологія – це передусім область науки, форма розвитку фундаментального знання (Див.: реком. літ. літературу). Чию позицію ви підтримуєте і чому?

Тестові завдання

- 1 ... – це будь-яка зміна явища чи предмета, це зміна взагалі.
  - a) час;
  - b) рух;
  - c) простір;
  - d) всі варіанти правильні.
2. У сучасних умовах стають доступними дослідження так званих «проявів життя після смерті», зафіксованих експериментальним способом дослідниками ...
  - a) Р. Моуді;
  - b) Е. Харалдсон;
  - c) Е. Кюблер-Росс;
  - d) всі правильної відповіді.
3. Основні сфери буття: ...
  - a) природа;
  - b) суспільство;
  - c) свідомість;
  - d) всі варіанти правильні.
4. У ... столітті виникають нові підходи розуміння феномена смерті.
  - a) XX;
  - b) XIX;
  - c) XXI;
  - d) немає правильної відповіді.
5. Поняття «евтаназія» перекладається як ....
  - a) швидка смерть;
  - b) добра смерть;
  - c) безболісна смерть;
  - d) немає правильної відповіді.

План ПЗ № 6. Тема 6. Біоетика (2 год.)

1. Поняття біоетики, коло її питань та специфіка.
2. Міжнародні правові засади біоетики.
3. Деякі актуальні біотичні проблеми медицини та біології.

Ключові слова: біоетика, біомедична діяльність, правові основи біоетики, евтаназія.

Питання для контролю та самоконтролю

1. Чим займається біоетика?
2. Що таке біополітика?
3. Які головні напрями забезпечення біобезпеки в Україні?

Творчі завдання

Матеріал для обговорення та дискусії

1. На думку деяких представників засобів масової інформації метод клонування людей в перспективі уможливить успішне лікування усіх хвороб і завдяки заміні хворих органів людини на здорові, які клоновані, тривалість життя зросте до 500 років.

Як Ви ставитесь до цього прогнозу? Чи підтримуєте Ви клонування людини? Поясніть і обґрунтуйте свою відповідь.

2. Учасник проекту Європейського Співтовариства «Етичні і філософські перспективи генетичного скринінгу» Е. Белсі ставить питання: «Де (якщо він існує) зв'язок науки та етики? Чи є етичні цінності зовнішнім, що діє на стадії формування дослідницьких пріоритетів, або внутрішнім і властивим самій природі науки чинником? І чи може наша цілісна картина світу бути зведена до наукового пояснення, і, особливо, чи може будь-який аспект життя, наприклад, життя людської істоти бути зведений до генетики?»

Яку відповідь і чому ви дали б на це питання?

Як ви ставитесь до євгеніки? Чи може бути доцільною вона у подоланні таких негативних явищ як схильність до злочинності, наркоманії, алкоголізму?

Тестові завдання

1. ... – наука про закони, принципи і правила регулювання професійної поведінки медичних працівників і дослідників, яка забезпечує безпеку використання нових медичних технологій і попереджає лікарів і вчених про неприпустимість нанесення шкоди людині, її потомству, всьому людству та біосфері в цілому.

- a) теологія;
- b) етика;
- c) біоетика;
- d) немає правильної відповіді.

2. Американські вчені Т. Бошам і Дж. Чайлдресс в книзі «Принципи біомедичної етики» запропонували ... біоетики.
- а) три основні принципи;
  - б) чотири основні принципи;
  - в) п'ять основних принципів;
  - г) всі варіанти неправильні.
3. ... це єдність екологічного знання, культури і екологічної діяльності.
- а) екологічний світогляд;
  - б) екологічні технології;
  - в) екологія;
  - г) всі варіанти правильні.
4. Термін «біоетика» ввів у 1927 р. ... у статті «Біоетичний імператив», як поняття про моральні засади використання лабораторних тварин і рослин.
- а) В. Р. Поттер;
  - б) Ф. Ягр;
  - в) Й. Гейзінг;
  - г) всі варіанти неправильні.
5. Для детальної регламентації експериментів за участю людей у 1964 році Всесвітня Медична Асоціація прийняла ..., що регламентує етичні аспекти таких досліджень.
- а) Гельсінську декларацію;
  - б) Нюрнберзький кодекс;
  - в) Женевську декларацію;
  - г) немає правильної відповіді.

План ПЗ № 7. Тема 7. Екофілософія в постіндустріальному світі (2 год.)

1. Екологічна проблема: сутність, стан, загрози майбутньому.
2. Екофілософія як основа сучасного природовідношення.
3. Концепція сталого розвитку як соціально-економічна парадигма еколого-орієнтованого розвитку.

Ключові слова: екофілософія, природа, довкілля, концепція сталого розвитку, постіндустріальний світ.

Питання для контролю та самоконтролю

1. Хто і з якою метою запровадив поняття «екофілософія»?
2. Що вивчає енвайроментологія і чим відрізняється від екології?
3. Чому екологічна проблема є глобальною для людства?
4. Дати визначення понять «гілозоїзм», «пантеїзм».
5. Чим має бути екофілософія в наш час?

6. Охарактеризуйте сутність концепції сталого розвитку і яке це має значення для забезпечення еколого-орієнтованого природокористування в постіндустріальному світі?

Творчі завдання

Матеріал до обговорення та дискусії

1. Видатний біолог Ж. Б. Ламарк якось висловився так: «Можна сказати, що призначення людини нібито полягає в тому, щоб знищити свій рід, попередньо зробивши земну кулю непридатною для проживання». Як ви ставитесь до такого прогнозу? Чи дійсно людство крокує шляхом власної загибелі, чи дійсно наша планета стає непридатною для проживання?

2. Відомо, що в Кенії свого часу було повністю заборонено полювання завдяки надходженню прибутків від екологічного туризму.

Чи можна цей досвід, на вашу думку, запозичити Україні, іншим європейським країнам?

Які місця на території нашої області можна було б використовувати для екологічного туризму і як це зробити?

Тестові завдання

1. Термін екофілософія був запропонований у середині XIX століття відомим німецьким біологом ...

- a) А. Нессом;
- b) Ф. Гваттарі;
- c) Е. Геккелем;
- d) всі варіанти правильні.

2. Термін «екологія» вперше введений німецьким зоологом і філософом ... у 1866 р. у праці «Загальна морфологія організмів» для позначення біологічної науки.

- a) Ф. Гваттарі;
- b) Е. Геккелем;
- c) Е. Берджесом;
- d) всі варіанти правильні.

3. Термін екофілософія був вперше використаний норвезьким філософом ... в 1973 р.

- a) А. Нессом;
- b) Р. Парком;
- c) О. Данилевським;
- d) всі варіанти неправильні.

4. Для детальної регламентації експериментів за участю людей у 1964 році Всесвітня Медична Асоціація прийняла ..., що регламентує етичні аспекти таких досліджень.

- a) Гельсінську декларацію;
- b) Нюрнберзький кодекс;
- c) Женевську декларацію;

- d) немає правильної відповіді.
5. Формування екологічного світогляду включає: ...
- а) екологічне знання (свідомість);
  - б) діяльнісні екологічні установки, які реалізуються у тому чи іншому відношенні до природи;
  - в) відповідні навички раціонального природокористування;
  - г) всі варіанти правильні.

План ПЗ № 8. Тема 8. Особливості біологічного пізнання (2 год.)

1. Історичний розвиток пізнавальних установок у біології.
2. Принципи та методи біологічного пізнання.
3. Суб'єктно-ціннісний аспект та творча природа біологічного пізнання.

Ключові слова: предмет біологічного пізнання, теоретичне пізнання, опис, спостереження, порівняння, систематизація, експеримент, суб'єктивно-ціннісний аспект пізнання.

Творчі завдання

Матеріал до обговорення і дискусії

1. Радянські філософи науки в 70-80-х роках поділились на дві школи. Перші, епістемологи, виступали за розмежування філософських і природознавчих проблем. На їх погляд, предметом філософії є такі питання як мислення, логіка, методологія і теорія пізнання. Представники іншої школи – онтологисти – розглядали філософію як «найбільш загальну науку про природу і суспільство», яка виступає інструментом пізнання світу живої і неживої природи і тому є здатною давати оцінку той чи іншій природничонауковій теорії.

Чий погляд ви підтримуєте і чому?

2. На сесії Академії сільгоспнаук СРСР у 1948 році відбулась дискусія щодо генетики, проти якої (у сучасному науковому розумінні) виступив Т. Д. Лисенко, який, починаючи з 30-х років на противагу їй розробляв і пропагував свою власну біологічну систему, власні уявлення про спадковість. В заключному слові на цій сесії Лисенко оприлюднив той факт, його виступ був попередньо розглянутий і схвалений ЦК Комуністичної партії, про що не знали інші учасники дискусії. Як відомо, після цієї сесії генетика була фактично заборонена в СРСР.

Який прийом був застосований і чому це є неприпустимо у науковому спорі.

Тестові завдання

1. ... це організована діяльність відповідно до мети й завдань, результатом якої є нові знання про живу природу.

- a) науковий факт;
  - b) закон біології;
  - c) біологічне пізнання;
  - d) всі варіанти правильні.
2. ... з'ясовує закономірності появи і розвитку організмів, становлення їхньої структури і функцій
- a) експериментальний метод;
  - b) історичний метод;
  - c) порівняльний метод;
  - d) всі варіанти неправильні.
3. ... це закономірності, які описують статистично вірогідну закономірність у біології.
- a) біологічні закони;
  - b) біологічне пізнання;
  - c) науковий факт;
  - d) всі варіанти неправильні.
4. ... науково обґрунтоване припущення, яке висувають для пояснення факту, що безпосередньо не спостерігається.
- a) наукова теорія;
  - b) гіпотеза;
  - c) поняття;
  - d) всі варіанти неправильні.
5. ... дає можливість шляхом зіставлення вивчати подібність та відмінність організмів
- a) історичний метод;
  - b) експериментальний метод;
  - c) порівняльний метод;
  - d) всі варіанти правильні.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ ЗДОБУВАЧІ ВИЩОЇ ОСВІТИ, ТА ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ – ЗАЛІК

Здобувачі вищої освіти, що набрали менше 36 балів до сесії не допускаються. До складання заліку такі здобувачі вищої освіти можуть бути допущені тільки після того, як наберуть необхідну кількість балів.

Підсумковий контроль знань здійснюється шляхом складання диференційованого заліку, який містить практичні завдання або тести.

Якщо на заліку здобувач вищої освіти отримав менше 24 балів, то він одержує загальну незадовільну оцінку.

Сума балів за всі види освітньої діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	(зараховано)
82 – 89	B	(зараховано)
75 – 81	C	(зараховано)
64 – 74	D	(зараховано)
60 – 63	E	(зараховано)
35 – 59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання 2 (незадовільно)
0 – 34	X	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни 2 (незадовільно)

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Основна література

1. Антологія біоетики / за ред. Ю. І. Кундієва. Львів : Бак, 2003. 592 с.
2. Бондаревич І. М. Філософія : навчальний посібник. Київ : Алерта, 2012. 240 с.
3. Вековшинина С. В., Кулиниченко С. В. Біоетика. Початок і основа. Київ : Сфера, 2002. 152 с.
4. Запорожан В. М., Аряєв М. Л. Біоетика та біобезпека : підруч. Київ : Здоров'я, 2013. 456 с.
5. Кулініченко В. Філософсько-світоглядні засади біоетики. *Практична філософія*. 2000. № 3. С. 37-43.
6. Основи біоетики та біобезпеки : підруч. / О. М. Ковальова, В. М. Лісовий, Т. М. Амбросова та ін. Київ : Медицина, 2017. 392 с.
7. Поттер В. Р. Біоетика: міст в майбутнє / пер. с англ., под ред. С. В. Вековшиніною і В. Л. Куліниченко. Київ : Вид. Карпенко В. М., 2002. 215 с.
8. Рубець О. М. Філософські проблеми наукового пізнання : навч. посіб. Київ : Університетська книга, 2019. 227 с.
9. Хамітов Н. В. Філософська антропологія: актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту. Київ : Вид-во КТН, 2018. 393 с.
10. Ханстантинов В. О. Філософські проблеми біології : курс лекцій. Миколаїв : МНАУ, 2015. 143 с.

Додаткова

1. Йонас Г. Принцип відповідальності. Київ : Лібра, 2001. 399 с.
2. Сидоренко М. М. Філософсько-релігійні проблеми біології. Чернівці : Рута, 2001. 76 с.
3. Сучасні проблеми біоетики. Київ : Академперіодика, 2009. 278 с.
4. Цомко О. О. Феномен життя в етико-філософській традиції. *Політологічний вісник*. Київ : XXI століття: Діалог культур, 2005. Вип. 18. С. 16-25.
5. Філософія науки : підручник / О. П. Сидоренко, С. С. Корлюк, О. А. Коваленко та ін. Одеса, 2020. 230 с.

Інтернет-джерела

1. Universal Declaration on Bioethics and Human Rights. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000146180>
2. Загальна декларація ЮНЕСКО про геном людини та права людини від 11 листопада 1997 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_575
3. Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів : закон України від 31 травня 2007 року. URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T071103.html
4. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року : закон України від 21 грудня 2012 року. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>
5. Про приєднання України до Картахенського протоколу про біобезпеку до Конвенції про біологічне різноманіття : закон України від 12 вересня 2002 року. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/152-15>
6. Про рослинний світ : закон України від 9 квітня 1999 року. URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T990591.html
7. Про тваринний світ : закон України від 13 грудня 2001 року URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2894-14/page>
8. Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 1992 року. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_030/page
9. Нагойський протокол регулювання доступу до генетичних ресурсів і спільного використання на справедливій і рівній основі вигід від їх застосування до Конвенції про біологічну різноманітність. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_k03
10. Стратегічний план з біорізноманіття на 2011-2020 роки та цільові задачі Аїті щодо біорізноманіття // Десята нарада Конференції Сторін Конвенції про біологічне різноманіття (Нагоя, Японія, 18-29 жовтня 2010 р.). URL : <http://govuadocs.com.ua/docs/457/index-1566981.html>
11. Чудомех В. М. Цілісність живого в контексті сучасного природознавства (онтологічні основи) : автореф. дис. канд. філос. наук: 09.00.01 Сімферополь, 2003. 20 с.
12. UNEP, 2011, Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication. URL : <http://www.unep.org/greeneconomy>

Навчальне видання

ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ БІОЛОГІЇ

плани практичних занять, ключові поняття, питання для контролю і самоконтролю, творчі завдання, вправи, тести

Укладачі: **Борко** Тетяна Миколаївна
Мірошкіна Наталія Валеріївна

Технічний редактор: Т. М. Борко

Комп'ютерний набір і верстка: Т. М. Борко

Формат 60x84 1/16. Ум. друк. арк. 13,0
Тираж 100 прим. Зам. № _____

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету
54020, м. Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9

Свідоцтво суб'єкт видавничої справи ДК № 4490 від 20.02.2013 р.